

Ljndeni

SIMON STÅLENHAG

SLUČKA

Slučka

Vyšlo aj v tlačovej podobe

Objednať môžete na

www.lindeni.sk

www.albatrosmedia.sk

Ljndeni

Simon Stålenhag

Slučka – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2019

Všetky práva vyhradené.

Žiadna časť tejto publikácie nesmie byť rozširovaná
bez písomného súhlasu majiteľov práv.

ALBATROS **MEDIA**

Spomienky zbierame a zabúdame. Vymýšľame príbehy čoraz viac vzdialené realite. Koľko sa nám ich nakoniec zvýši? Čo nám po nich okrem zabudnutia a dymu zostane?

Peter Nilsson, VESMÍRNE SVETLO, 1992

Slučka sa nachádzala hlboko pod zemou. Išlo o obrovitánsky kruhový urýchlňovač častíc a výskumnú stanicu experimentálnej fyziky rozprestierajúci sa okolo ostrovov v severnej časti jazera Mälaren – od Hilleshögu na východe takmer až po Härjarö na severe; na západ sa tiahol popri Björkfjärden a západnom pobreží Adelsö až k ostrovu Björkö a jeho vikinským pamiatkam na juhu. Prítomnosť Slučky bola citelná na celom území súostrovia. Zamestnávala našich rodičov a miestne cesty i vzdušný priestor strážili služobné vozidlá Štátnej energetiky. V okolitých lesoch, na čistinách a lúčach sa pohybovali podivné stroje. Na povrch zeme sa drali vibrácie, cez tehlové steny a eternitové strechy prenikali až do našich obývačiek.

Okolie zamorili rozmanité prístroje a kovový odpad z elektrárne. Obzoru dominovala silueta chladiacej veže reaktora v Bone, neustále blikajúca výstražným zeleným svetlom. Keď človek priložil ucho k zemi, začul tlkot srdca Slučky – pradenie gravitrónu, majstrovského inžinierskeho veľdiela, ktoré bolo jadrom celého experimentu. Elektráreň bola prvá svojho druhu na svete a hovorilo sa, že jej energia dokáže hýbať samotným časopriestorom.

SLUČKA – STRUČNÉ DEJINY PROJEKTU

Prevratná sila jadrovej energie sa naplno prejavila na konci druhej svetovej vojny. Nebolo pochyb, že rozsiahly výskum v oblasti fundamentálnej fyziky povedie k prelomovým poznatkom nevídaných spoločenských a vojenských rozmerov. V Sovietskom zväze začali vďaka náhodnému objavu magnetrónového efektu stavať prvé fascinujúce magnetické lode, ktoré otriasli dopravným priemyslom. Všetko nasvedčovalo tomu, že širokospektrálny výskum prinesie ovocie. Aj Švédsko postupne zavádzalo množstvo skúšobných výskumných programov, okrem iného v oblasti jadrovej syntézy. V takejto atmosfére začiatku päťdesiatych rokov sa zrodila myšlienka vybudovať urýchľovač častíc vlastnený i riadený štátom. Čoskoro sa ukázalo, že pôjde o najväčšie zariadenie svojho druhu na svete. Malo byť dokonca výkonnejšie ako nedávno dokončená elektráreň v Nevade.

Projekt nazvali Zariadenie pre výskum vysokoenergetickej fyziky, no ľudia ho zväčša volali Mälarenský urýchľovač alebo jednoducho Slučka. Riadil ho

novovzniknutý Štátny úrad pre energetiku, v ktorom pôsobilo asi dvadsať výskumných tímov a stodvadsaťdeväť vedcov a doktorandov. Celý projekt mal vrátane technického personálu dohromady zamestnávať niekoľko tisíc ľudí. Výstavba sa začala v roku 1961 a trvala osem rokov. Slučku slávnostne otvorili v roku 1969 a prvý experiment sa uskutočnil v júli 1970. Kapacita sa postupne zvyšovala a až do ukončenia prevádzky v roku 1994 bola najvýkonnejším urýchľovačom častíc na svete.

Ilustrácie v tejto knihe sú zasadené do oblasti Mäläröarna, kde som vyrastal, a pojednávajú o dobrodružstvách, ktoré som tu s rovesníkmi zažil ako dieťa. Samotnú elektrárňu, jej zariadenie a prístroje som sa snažil vykresliť čo najpodrobnejšie. Obrázky a opisy vychádzajú jednak z množstva mojich vlastných poznámok a fotiek, ako aj z dokumentácií od výrobcov a dodávateľov strojov, ktorej som prešľudoval kvantá. Účelom tejto práce rozhodne nie je podať objektívnu a vyčerpávajúcu výpoveď o vzostupe a páde Slučky a Štátnej

energetiky. Ide skôr o subjektívne a miestami zábavné historky o tom, ako ich existencia ovplyvnila okolitú krajinu, miestnych ľudí a naše detstvo. Tu a tam som sa od súostrovia Mäläröarna musel vzdialiť, aby som navštívil aj ďalšie miesta tematicky súvisiace s touto prácou.

Nasledujúce príbehy som zaznamenal tak, ako si ich doteraz vybavujem ja a moji rovesníci, a to hlavne môj kamarát Ola. Ten má fotografickú pamäť a dodnes si spomína i na najnepatrnejšie detaily z našich školských čias. Za pomoc so zápiskami som mu nesmierne vďačný.

Simon Stålenhag, Kungsberga, jar 2014

VRAK PRI OSTROVE BASTLAGNÖ

Ohromný vrak lode M/S Ancylos bolo zo Svartsjölandet dobre vidieť zo severozápadného výbežku ostrovčeka Göholmen. Týčil sa nad obzor na druhej strane úžiny Björkfjärden. V modravom vzdušnom opare z diaľky pripomínal juhoamerickú náhornú plošinu, vodorovný obdĺžnik vytrčajúci nad korunami stromov. Plánovali sme sa tam po ľade vydať každú zimu, hneď ako zamrzne voda, no ak si dobre pamätám, nikdy sa nám to nepodarilo.

M/S Ancylos postavili lodenice Wimanvarven v Sundsvälle začiatkom šesťdesiatych rokov ako jednu z prvých jednoturbínových magnetrínových lodí. Pôvodne mala prepravovať rudu na trase Tundraleden, ale po spustení Slučky ju odkúpila Štátna energetika. V rokoch 1962 – 1968 vozila do úžiny Prästfjärden obrovské množstvá výkopového odpadu, z ktorého tam neskôr postavili súostrovie Mälarkransen. Po havárii pri ostrove Alholmen v júli 1969 ju vyradili z prevádzky a odtiahli do lodenice na Bastlagnö. Pre zdĺhavé súdne prietahy sa na nej oneskorili servisné práce a keď Wimanvarven po Uralskej kríze v roku 1978 išli do konkurzu, upadla celá záležitosť do zabudnutia. Štátna energetika nakoniec po nátlaku verejnosti a Úradu na ochranu životného prostredia v roku 1995 vrak zdemolovala.

NÁPRAVA PRI STAVSBORGU

Raz cez prestávku prišiel Olof k monoklu. Chcel sa uliať zo školy, a tak som sa pridal. Bežali sme cez polia a zakrádali sa lesíkmi, aby nás učitelia nevideli.

Olof mal dobrodružnú povahu a bol za každú srandu. Keď sme dorazili k Stavsborgu, pomaly sa už stmievalo. Uprostred poľa ležal ten podivný kus železa. Rozbehli sme sa k nemu. Olof naň, samozrejme, hneď začal šplhať, zatiaľ čo ja som sa triasol od zimy a padala na mňa únava. Sledoval som, ako sa snaží ubrániť svoju pevnosť pred robotickými učiteľmi, no po chvíli sme sa začali hádať. Ja som chcel ísť k Olofovi pozerať film, no jemu sa nechcelo. Navrhoval, že si postavíme bunker a prespíme v ňom. Už ani neviem ako, ale z hádky sa strhla bitka. Váľali sme sa v snehu, ťahali sa za vlasy a tlkli päťami. Naše čiapky a palčiaky sa povalovali v snehu. Nakoniec sme si celí vyčerpaní, lapajúc po dychu, sadli pod nápravu. Olofovi spadlo niečo do oka a zveril sa mi, že jeho otec má depresiu. Nakoniec sme sa vydali ku mne hrať Sonic a práve v ten deň som mu ukázal, ako sa dostať do ďalšieho levelu.

ELEKTRÁREŇ V BONE A OSSIAN

Trojicu chladiacich veží v Bone bolo v okolí Mälaröarna vidieť odvšadiaľ. Týčili sa z polí v severnej časti ostrova Munsö neďaleko obce Bona. Veže slúžili na odvod tepla z gravitrónu, jadra Slučky, odkiaľ elektráreň čerpala obrovské množstvo potrebnej energie. Prostredná veža merala dvestopäťdesiattri metrov a spolu s ďalšími dvomi dominovala krajine v údolí Mälardalen.

Signál sa spúšťal každý večer o šiestej. Zo začiatku bolo zo zeme cítiť vibrácie, tie postupne prešli do prerušovaného trúbenia a napokon doznievali ako echo rozliehajúce sa po okolí. Zvuk nasledoval vždy po pravidelnom znovunastavení pätnástich obrovských odhmlievacích ventilov umiestnených v chladiacich vežiach. Signál tak, podobne ako kedysi kostolné zvony, plnil v každodennom živote miestnych obyvateľov aj praktickú úlohu. Po jeho zaznení všetci vedeli, že je čas pobrať sa domov na večeru.

Zvuk som po prvýkrát počul zblízka v auguste 1991. Jedného dňa ma Ossian po družine vylákal k sebe domov do Bony s príslubom, že si postavíme nové lego. Nakoniec sa to skončilo slzami.

Naše priateľstvo po príchode k nemu rýchlo ochladlo. Tie najlepšie hračky si nechal len pre seba a hneď ako sa zo školy vrátil jeho brat Oliver, prestal si ma všímať. Ich mama v kuchyni chystala večeru, keď sa spustil signál. Podlaha sa zachvela a mňa sa zmocnila hrôza. Ossian a Oliver mi hrdinsky vysvetlili, že trúbenie varuje pred haváriou reaktora. Hneď nato ma zavreli do skrine so slovami, že najlepšie bude ostať tam, pre prípad, že by celú Zem pohltla čierna diera. Potom sa s hrmotom rozbehli dolu do kuchyne a zjedli všetku pečenku.

Keď po mňa prišiel otec, trochu sa mi uľavilo. V aute cestou späť do Svartsjölandet ma uistil, že Zem celkom určite žiadna čierna diera nevcucne. Napriek tomu vo mne nepokoj neutíchal a ešte niekoľko nasledujúcich týždňov som očakával koniec sveta, hlavne keď sa blížil čas večere.

Simon Stålenhag 2012

